

de tornar-hi, però que té el mèrit segur, i no poc, d'assenyalar els passatges del *Cançoner Satíric*; i el menys clar, però no desenraonat, de suggerir, sense explicar-se més, que *xamós* pot ser el mateix mot.

L'ètimon és un mot àrab ben conegut, de la fecunda arrel *š-m-s*, a la qual pertany el nom semític del Sol (*šāms*). Els adjectius *šāmis* i *šamús*, signifiquen en primer lloc '(camp) assoliat', '(dia) assoliat', i per cert que d'ací deu venir el nom de la partida i el camí de *Xamussa* en el Camp de Borriana; perquè de les dues variants vocàliques és *šāmūs* la que s'usava en hispano-àrab: el nostre *RMA* sembla que l'aplica al cavall desbocat o rebel al fre, «effrenis» (mentre que reserva *šāmis* per al 'solei' o 'solana') i hi afegeix el verb, en les formes *šamas*, *šamumas* i *'āšmas* (cf. Dozy, *Suppl.* 1, 786).

Altrament no és pas mot recent, car *šamús* és ja la forma més documentada en àrab clàssic i oriental, documentat no sols en el Djauharí (a. 1002) i el Firuzabadí, sinó en molts més, fins en alguna font anterior, sobretot aplicat a un cavall reprot, brau, rebec, esquerp o guit («furro») «that refuses to be ridden», «that takes fright and breaks loose and runs away, refusing to be ridden by reason of his vehemence, or his force of resistance and his sharpness of temper, so that he will not remain still»; d'altra banda, però, també, un dona esquerpa als homes «who abstains from looking at men, and from exciting their desire» (*Tag al-Arús*), i dels homes, 'refractari, intractable' i fins 'pervers': «refractory, untractable, perverse, stubborn or obstinate in disposition» (així ja en el Djauharí i en l'egipci Faiyumí, a. 1333); la 1.ª documentació, en el poeta persa arabitzant Abu Hanifa, a. 982 d. C., que l'aplica metafòricament al vi, comparant-lo a un cavall que s'emporta el seu genet; però també sabem, pel *Tag Al-Arus*, que significa, en general, 'dur, vehement en la seva hostilitat' («hard, harsh or ill-natured, vehement in his enmity»), Lane IV, 1597a.

A la idea d'«eixerit», anant acompanyada del matís de 'vehemència brutal', o de 'malícia, murrieria', es podia arribar des de més d'una d'aqueixes accepcions, i ja de la mateixa més divulgada del cavall 'reprot' o 'impetuós'. I potser no val la pena de cansar-s'hi més subtilitzant: car ja, sense anar més lluny, la història semàntica del cat. *reprot*, fr. *rétiif*, cast. *rebazio* (veg. l'article *reacio* del DCEC) i fins del cast. *harón* (veg. en l'article *haragán* de la meua obra), i l'arag. *furro* (=cast. *huraño*) trobaríem més d'un paral·lel.

No crec que hi hagi alternatives que valguin la pena d'entretenir-nos, ni les de Spitzer, ni tan sols alguna en què jo mateix havia pensat. I que em limito a consignar breument perquè tampoc no es pot descartar que algú s'hi esgarrii més ni excloure que alguna d'aqueixes paronímies vagi influir sobre el mot.

En l'ed. del *Buen Amor* de JRuiz jo apuntava breument si podia sortir de l'*axenuz* 'espècie de granet fet malbé' («el *axenuz*, de fuera negro, más que caldero / es de dentro muy blanco», 17a), car també aquest mot provinent de l'àr. *šānūz* va tenir alguna

existència en català i era conegut com a matèria farmacèutica («la rael del cart coler --- miça onça de *exenuch* --- un dragma de *exenuc*, altre tant de alfobles ---»), en les Receptes valencianes de Micer Joan, a. 1466, *BABL* VII, 328); car justament s'ha dit *fer s'esmús* per «repropio, disgustado» (que Spitzer documenta en les mateixes Rondalles, i fins Marian Aguiló va usar *esmús* aplicat a una arma sense tallant o ineficaç, *Antol. Poèt.*, 1975): jo havia pensat, doncs, que d'una superposició de *mal-esmús* amb *xenús* podia sortir *mal-eixamús*. Simplement limitem-nos a admetre-ho com una influència que pogué ajudar a mantenir el mot amb vida a Mallorca i pesar allí un poc sobre la seva història semàntica.

Quant al ll. EXIMIUS, era idea meua perquè aquest es va mantenir en el nivell hereditari en alguns parlars occitans (bearn. ant. *exembs* 'privat de' en el *Cart. d'Ossau*, docs. de 1243 i 1277, 46.35, 53.44, gascò del Gers *eschenje* i *eychinge* «dépourvu, qui manque», Palay) i això ara ja ho crec ben descartable.

Pel que fa a *xamós*, no seria pas la o que ens causés gran escrúpol, ni la seva aparició només en cat. oriental, car els mots viatgen al cap d'uns quants segles de figurar en una llengua: un adjectiu tan cabdal com *fondo* encara és només de les terres mossàrabs en el S. xv; quant més els adjectius afectius. De *xamós* no en tenim notícia fins a Lab. 1840, que el defineix com a «festós, graciós, donós», i deuen ser precisament aquests sinònims els que influïren sobre la terminació per mudar-ne en ó la *ú*, terminació més desusada amb aquest paper, sense comptar que el castellanisme *hermós* ja estava allavors arrelat temps ha; també podríem comptar amb *camosa* i la *gràcia camosina* (veg. l'article) que és no pas menys delicada que la de les *galtes xamoses*. L'aparició primera en escriptors com Emvilanova i Pons i Massaveu («los verdums --- saltironejaven per l'arbreda, alegrant nostres orelles ab ses *xamoses* refladés», *Colla del Carrer*, p. 60), confirma la impressió que ja teníem, així com així, d'un terme estrany primerament al llenguatge més respectable de la pagesia tradicional i de la burgesia acomodada, com escau a un terme que de primer seria acollit amb desdeny, pel seu regust morisc, «de l'algemia de Paterna». La història semàntica de *guapo* o *majo* (> *maco*) passant des de la idea de 'baranda, pinxo' a expressió popular del més delicat judici estètic, ens llevaria també tot escrúpol per la banda semàntica.

DERIV.: *Xamosia* (escr. cap a 1900).

1 En aquest text els versos llargs són en part octosíl·labs (= 7 síl·labes amb l'última aguda, altrament 8), en part enneasíl·labs, quasi per parts iguals; és possible, doncs, que l'autor vagi escriure *examús*, i alhora manca base segura per esmenar el manuscrit.

+*Eixanca* 'vall, fossat d'aigües' (Castelló de Rugat, 1962), veg. DECH (ZANJA) *Eixancada, eixancador, -dura, eixancallat, eixancament, eixancar, eixancarrament, eixancarrar, -arrat, -arrellat, eixancat, V. anca Eixanglot, -otar, V. singlot*